

1. Wprowadzenie do opieki paliatywnej	<i>- Izabela Kaptacz, Anna Kaptacz</i>	1
1.1. Założenia i organizacja opieki paliatywnej		1
1.1.1. Definicja i filozofia postępowania w opiece paliatywnej		2
1.1.2. Rozwój opieki paliatywnej na świecie i w Polsce		4
1.1.3. Pacjent objęty opieką paliatywną w systemie opieki zdrowotnej w Polsce		6
1.1.4. Formy opieki paliatywnej w Polsce		7
1.2. Charakterystyczne aspekty pielęgniarstwa w opiece paliatywnej		9
1.2.1. Wpływ Cicely Saunders, Hanny Chrzanowskiej i Virginii Henderson na rozwój pielęgniarstwa w opiece paliatywnej		10
1.2.2. Kształcenie pielęgniarek w dziedzinie opieki paliatywnej w Polsce		11
1.2.3. Kompetencje i miejsce pielęgniarki w interdyscyplinarnym zespole opieki paliatywnej		12
1.3. Pacjent podmiotem opieki paliatywnej		13
1.3.1. Potrzeby nieuleczalnie chorych		13
1.3.2. Przebieg choroby niepoddającej się leczeniu		14
1.3.3. Podmiotowość pacjenta w opiece paliatywnej		16
2. Zagadnienia jakości w opiece paliatywnej	<i>- Anna Kaptacz</i>	19
2.1. Terminologia i genealogia pojęć jakości życia i jakości opieki		19
2.2. Jakość życia a jakość opieki		20
2.3. Aspekty oceny jakości życia		21
2.4. Narzędzia stosowane w ocenie jakości życia		22
2.4.1. Indeks stanu sprawności Karnofsky'ego		23
2.4.2. Indeks jakości Spitzera		23
2.4.3. Rotterdamska lista objawów		23
2.4.4. Szpitalna skala lęku i depresji		24
2.4.5. ESAS (Edmonton Symptom Assessment System)		24
2.4.6. Kwestionariusz EORTC QLQ - C30 (European Organization for the Research and Treatment of Cancer Quality of Life Questionnaire - Core 30)		24
2.4.7. STAS (Support Team Assessment Schedule)		25
2.5. Zarządzanie a jakość opieki		26
2.6. Kryteria oceny jakości opieki		27
3. Podstawy kliniczne i opieka nad pacjentem z chorobą nowotworową w opiece paliatywnej		29
3.1. Ból w chorobie nowotworowej	<i>- Izabela Kaptacz, Marcin Wiśniewski</i>	29
3.1.1. Patomechanizm bólu przewlekłego i jego rodzaje		30
3.1.2. Ocena bólu przewlekłego		34
3.1.3. Zasady farmakoterapii bólu przewlekłego i przebiegającego		36
3.1.4. Niefarmakologiczne metody leczenia bólu przewlekłego		45
3.1.5. Rola i zadania pielęgniarki w ocenie i monitorowaniu bólu		46
3.2. Opieka nad pacjentem z zaburzeniami ze strony układu oddechowego	<i>- Joanna Flakus</i>	50
3.2.1. Kaszel		50
3.2.2. Chrypka		52
3.2.3. Dusznność		53
3.2.4. Krwioplucie		54
3.2.5. Krwotok z płuc		55
3.2.6. Płyn w jamie opłucnowej		56

3.2.7. Zapalenie płuc	57
3.3. Opieka nad pacjentem z zaburzeniami ze strony układu pokarmowego - Marcin Wiśniewski, Wiesława Piotrowska	58
3.3.1. Nudności i wymioty	59
3.3.2. Czkawka	65
3.3.3. Zmiany w obrębie jamy ustnej	66
3.3.4. Dyspepsja, zespół uciśniętego żołądka, wzdęcia, dysfagia	74
3.3.5. Krwawienia do przewodu pokarmowego	79
3.3.6. Niedrożność przewodu pokarmowego	83
3.3.7. Zaparcia stolca i zaczopowanie kałem	86
3.3.8. Biegunka	92
3.3.9. Zaburzenia gospodarki wodno-elektrolitowej	95
3.3.10. Wodobrzusze	97
3.3.11. Stomie	99
3.4. Zasady żywienia i nawadniania pacjentów objętych opieką paliatywną - Wiesława Piotrowska, Anna Białoń-Janusz	101
3.5. Opieka nad pacjentem z zaburzeniami ze strony układu moczowego i płciowego - Anna Kaptacz	106
3.5.1. Niewydolność nerek	106
3.5.2. Objawy ze strony układu moczowego	107
3.5.3. Pielęgnowanie pacjenta z cewnikiem zewnętrznym i wewnętrznym	110
3.5.4. Pielęgnowanie pacjenta z przetokami	111
3.6. Opieka nad pacjentem z objawami neuropsychiatrycznymi - Bożena Łukaszek, Izabela Kaptacz	114
3.6.1. Przygnębienie	114
3.6.2. Zaburzenia lękowe	115
3.6.3. Zespół depresyjny	116
3.6.4. Zaburzenia świadomości	118
3.6.5. Zespół majaczeniowy	119
3.6.6. Splątanie	120
3.6.7. Ośpienie	121
3.6.8. Zaburzenia snu	122
3.6.9. Niedowłady i porażenia	123
3.6.10. Neurologiczne zespoły paranowotworowe	124
3.6.11. Tendencje i próby samobójcze	126
3.7. Postępowanie objawowe w innych zaburzeniach u pacjentów objętych opieką paliatywną	128
3.7.1. Zmęczenie - Anna Białoń-Janusz	128
3.7.2. Wyniszczenie nowotworowe - Anna Białoń-Janusz	136
3.7.3. Sedacja paliatywna - Marcin Wiśniewski, Wiesława Piotrowska	144
3.7.4. Nadmierna potliwość, gorączka - Anna Białoń-Janusz	146
3.8. Stany nagłe w opiece paliatywnej - Marcin Wiśniewski	151
3.8.1. Zespół żyły głównej górnej	151
3.8.2. Zespół ucisku rdzenia kręgowego	153
3.8.3. Hiperkalcemia	156
3.8.4. Hiponatremia	157
3.9. Opieka nad pacjentem ze zmianami w obrębie skóry i tkanki podskórnej - Marcin Wiśniewski, Izabela Kaptacz	159
3.9.1. Ogólne zasady leczenia ran	159
3.9.2. Odleżyny	172
3.9.3. Owrzodzenia nowotworowe	184
3.9.4. Popromienne zapalenie skóry	192
3.10. Opieka nad pacjentem z zaburzeniami hematologicznymi - Anna Kłiś-Kalinowska	200
3.10.1. Niedokrwistość	200

3.10.2. Neutropenia, małopłytkowość	205
3.10.3. Zakrzepica żył głębokich	209
3.10.4. Zaburzenia zakrzepowo-zatorowe	211
3.11. Podstawy kliniczne i opieka pielęgniarska nad pacjentem z zaburzeniami seksualnymi – <i>Anna Kaptacz, Izabela Kaptacz</i>	214
3.12. Opieka nad pacjentem w ostatnich godzinach życia – <i>Agnieszka Kwiecińska</i>	220
3.12.1. Opieka nad pacjentem w okresie umierania	220
3.12.2. Zasady łagodzenia objawów w okresie umierania	222
3.12.3. Rzęzenie przedśmiertne	227
3.12.4. Towarzyszenie umierającemu i jego rodzinie	228
3.12.5. Rola pielęgniarki w opiece nad pacjentem i jego rodziną w okresie przedagonalnym i agonalnym	228
3.12.6. Postępowanie po śmierci chorego	231

4. Podstawy kliniczne i opieka nad pacjentem z chorobą nienowotworową o niepomyślnym rokowaniu – *Dominik Krzyżanowski*

233

4.1. Przewlekła niewydolność krążenia	233
4.2. Przewlekła niewydolność oddechowa. Przewlekła obturacyjna choroba płuc (POChP)	237
4.2.1. Dominujące objawy, opieka i leczenie paliatywne w POChP	239
4.3. Choroby układu nerwowego	243
4.3.1. Stwardnienie zanikowe boczne (ALS, <i>amyotrophic lateral sclerosis</i>)	243
4.3.2. Stwardnienie rozsiane (SM, <i>sclerosis multiplex</i>)	244
4.3.3. Choroba Parkinsona	247
4.3.4. Choroba Huntingtona	248
4.4. Choroba Alzheimera i inne typy zaburzeń otępiennych	249
4.4.1. Zaburzenia otępienne typu alzheimerowskiego	250
4.5. Zespół nabytego niedoboru odporności (AIDS, <i>acquired immunodeficiency syndrome</i>)	254
4.5.1. Rola opieki paliatywnej i hospicyjnej u pacjentów z AIDS	256
4.6. Przewlekłe choroby nerek	259
4.7. Marskość wątroby	263

5. Dziecko w opiece paliatywnej – *Agata Panas, Bożena Łukaszek*

267

5.1. Modele, zasady i odrębności pediatrycznej opieki paliatywnej	268
5.1.1. Modele pediatrycznej opieki paliatywnej	268
5.1.2. Zasady pediatrycznej opieki paliatywnej	269
5.1.3. Odrębności pediatrycznej opieki paliatywnej	271
5.2. Postępowanie pielęgnacyjno-lecznicze w wybranych zaburzeniach u dzieci objętych opieką paliatywną	276
5.2.1. Ból u dzieci	276
5.2.2. Zaburzenia motoryki przewodu pokarmowego u dzieci	281
5.2.3. Padaczka u dzieci	284
5.2.4. Problemy pulmonologiczne u dzieci	285
5.3. Komunikowanie się z chorym dzieckiem	286
5.4. Rodzice i rodzeństwo chorego dziecka	287
5.5. Śmierć dziecka i opieka nad rodziną w okresie żałoby	288

6. Wielokulturowość w pielęgniarstwie – *Bożena Łukaszek, Katarzyna Mucha*

291

7. Zagadnienia etyczno-prawne - Bożena Łukaszek	299
7.1. Zasady bioetyczne obowiązujące w opiece paliatywnej	299
7.2. Eutanazja	300
7.3. Zagadnienia prawne	302
7.3.1. Rozporządzenia na wypadek śmierci	302
7.3.2. Prawa pacjenta	304
7.3.3. Stałe pełnomocnictwa	304
7.3.4. Testament życia	305
8. Obciążenie pracą i zespół wypalenia zawodowego (burnout syndrome) w pracy pielęgniarskiej - Bożena Łukaszek	307
8.1. Definicja zespołu wypalenia zawodowego i jego objawy	307
8.1.1. Wyczerpanie emocjonalne	307
8.1.2. Objawy wypalenia zawodowego	308
8.2. Model stopnia niedopasowania między osobą a środowiskiem zawodowym	309
8.3. Przyczyny zespołu wypalenia zawodowego	310
8.4. Pomiar wypalenia zawodowego	311
8.5. Metody radzenia sobie z wypaleniem zawodowym	312
9. Podstawy opieki komplementarnej w opiece paliatywnej - Anna Białoń-Janusz	315
9.1. Założenia opieki komplementarnej, rodzaje zajęć terapeutycznych	315
9.2. Relaksacja	318
9.2.1. Trening autogenny	318
9.2.2 Trening Jacobsona	319
9.2.3. Inne techniki	319
9.3. Muzykoterapia	320
9.4. Terapia zajęciowa	321
9.5. Aromaterapia	322
9.6. Akupunktura	324
10. Problemy psychiczne, społeczne i duchowe pacjentów i ich rodzin	327
10.1. Wsparcie psychologiczne	327
10.1.1. Potrzeby psychiczne chorych u kresu życia - Krystyna de Walden-Gałuszko	327
10.1.2. Przekazywanie niepomyślnych wiadomości - Krystyna de Walden-Gałuszko	328
10.1.3. Wsparcie psychiczne - Krystyna de Walden-Gałuszko	330
10.1.4. Problemy rodziny - Krystyna de Walden-Gałuszko	333
10.1.5. Żałoba i osierocenie - Krystyna de Walden-Gałuszko	338
10.1.6. Rola pielęgniarki we wsparciu psychicznym - Anna Kaptacz	341
10.2. Wsparcie społeczno-socjalne - Krystyna Kochan	343
10.2.1. Problemy społeczno-socjalne w aspekcie ciężkiej choroby w rodzinie	346
10.2.2. Możliwości wsparcia społeczno-socjalnego	348
10.2.3. Rola wolontariatu w aspekcie wsparcia społeczno-socjalnego	353
10.2.4. Pielęgniarka a pracownik socjalny	353
10.3. Wsparcie i pomoc duchowa - Michalina Wieszołek	355
10.3.1. Ból totalny i ból duchowy	355
10.3.2. Religijność a duchowość	358
10.3.3. Kryzys duchowy i możliwość pomocy choremu i jego rodzinie	360

10.3.4. Rola pielęgniarki w rozpoznawaniu problemów duchowych, egzystencjalnych i religijnych pacjenta i jego rodziny 362

11. Rehabilitacja i fizjoterapia w opiece paliatywnej - Agnieszka Wójcik, Anna Pyszora, Iwona Drewnik 367

11.1. Strategia postępowania fizjoterapeutycznego w opiece paliatywnej 367

11.2. Procedury fizjoterapeutyczne stosowane w opiece paliatywnej 372

11.2.1. Procedury diagnostyczne - diagnostyka fizjoterapeutyczna 372

11.2.2. Procedury terapeutyczne prowadzone przez fizjoterapeutę 373

11.3. Rola i zadania pielęgniarki w zakresie działań fizjoterapeutycznych 373

11.3.1. Procedury rehabilitacyjne prowadzone przez pielęgniarkę 373

11.3.2. Procedury pielęgniacyjno-higieniczne prowadzone przez pielęgniarkę 374

11.3.3. Procedury edukacyjne - instruktaż 374

11.4. Pacjent samodzielny 375

11.5. Pacjent unieruchomiony 378

11.5.1. Obrót na porażoną stronę ciała 379

11.5.2. Obrót na „zdrową” stronę ciała 380

12. Podstawowe założenia i przykładowe plany opieki w Międzynarodowej Kwalifikacji Praktyki Pielęgniarskiej (ICNP®) - Dorota Kilańska 387

12.1. Zastosowanie Klasyfikacji ICNP® w procesie pielęgnowania 388

Appendix 409

Podstawy farmakoterapii w opiece paliatywnej - Agnieszka Zalas 409

1. Podstawowe leki stosowane w opiece paliatywnej 409

2. Wybrane leki nieopiodowe 410

2.1. Słabe leki opiodowe 411

2.2. Silne opioidy 412

3. Inne leki stosowane w leczeniu objawowym 414

4. Zasady, drogi i sposoby podawania leków w opiece paliatywnej 419

5. Interakcje leków stosowanych w opiece paliatywnej 421

Skorowidz 425